

Відгук

офіційного опонента про дисертаційну роботу
БОНДАРЧУК Юлії Сергіївни
на тему: «Принципи проектування дитячого ігрового середовища
в закладах громадського призначення»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн.

Аналіз дисертаційної роботи і автореферату Бондарчук Ю. С. показав, що її робота представляє собою завершене самостійне наукове дослідження, присвячене художньому проектуванню дитячого ігрового середовища в закладах громадського призначення.

Актуальність теми. Забезпечення гідних умов життєдіяльності підростаючого покоління – завжди актуальне завдання. На це спрямований теоретичний аналіз дизайн-проектування будь-якого простору для дітей. Найменш вивченою в Україні в контексті сучасного розвитку суспільства є тема художнього проектування дитячого ігрового середовища (ДІС).

Термін «гра» в даний час має численні трактування. Це підкреслює сміливість Бондарчук у виборі теми і бажання автора забезпечити підростаюче покоління позитивним ДІС.

Істотним є вплив ДІС на виховання та адаптацію дітей в незнайомому середовищі, встановлення взаєморозуміння в дитячому колективі (в тому числі дітей з обмеженими можливостями). Не зважаючи на високу затребуваність розвитку ДІС в закладах громадського призначення, тривалий час питання проектування і впровадження сучасних ДІС в Україні не були пріоритетом, а розглядалися з точки зору економічної доцільності. Існуюча комерційна спрямованість публікацій з даної теми в Україні та інших країнах підтверджує необхідність проведених досліджень. Актуальність даної тематики підтверджена і результатами різних конкурсів, зокрема Міжнародного конкурсу «Золотий циркуль», де однією з вищих дизайнерських нагород був нагороджений автор дитячого об'єкта для сидіння, який можна використовувати для трансформації ДІС.

Основні результати і наукова новизна дисертаційних досліджень.

Дисертація Бондарчук присвячена визначенню принципів проектування ДІС в закладах громадського призначення.

Основними методами дослідження Бондарчук були: порівняльно-історичний, вимірювання та візуального спостереження, аналогій, функціональний, конструктивний, ергономічний, художньо-композиційний, системно-порівняльний аналіз, типологічний.

При цьому новим є те, що в роботі:

вперше:

– систематизовано еволюційні перетворення ДІС в закладах громадського призначення з акцентом на специфіку його формування на кожному з етапів становлення дизайн-діяльності;

– класифіковано типи ДІС в інтер'єрах громадських закладів;

– виявлено специфічні взаємозв'язки в системі «дитина – ДІС – громадський заклад», які забезпечують переосмислення проектування ДІС у контексті інтеграційних процесів;

– визначено науково-обґрунтовані принципи формування ДІС у структурі громадського закладу засобами дизайну;

– побудовано структурно-логічну модель формування ДІС в громадських закладах та окреслено тенденції його подальшого розвитку;

вдосконалено:

– уточнено та доповнено зміст понять – «дитячий ігровий простір» та «дитяче ігрове середовище»;

– введено такі поняття як «інтеріоризоване дитяче ігрове середовище» та «екстеріоризоване дитяче ігрове середовище»;

набуло подальшого розвитку:

– обґрунтування композиційних основ ДІС та конструктивно-технологічних аспектів проектування ігрового обладнання й конструкцій у контексті вимог ергономіки;

– визначення змін підходів та концепцій у проектуванні системи «дитина – ДІС – громадський заклад» у процесі інтеграції ДІС в середовище поліфункціональних громадських закладів.

В даній кандидатській дисертації необхідно відзначити достатній об'єм наукової новизни.

Достовірність наукових результатів. Вірогідність наукових результатів підтверджується значним об'ємом зробленої роботи із застосування запропонованої автором теорії в практиці проектування ДІС.

Основні наукові положення сформульовано у висновках до кожного розділу та у заключних висновках до дисертації. Дисертаційна робота має чіткий план та добре визначену структуру.

У *першому висновку* авторка проводить аналіз існуючих літературних джерел за темою дисертаційної роботи та визначає, що досліджувана проблема може бути вирішена завдяки мистецтвознавчому дослідженню ДІС та розробці науково обґрунтованих принципів його формування в громадських закладах.

У *другому висновку* авторка обґрунтовує введення ряду термінів: «ігрове середовище», «ігровий простір», «ігрова зона», «ігровий комплекс», «інтеріоризоване дитяче ігрове середовище», «екстеріоризоване дитяче ігрове середовище», «ландшафтно-архітектурне ДІС», «громадське ДІС» та «житлове ДІС».

У *третьому висновку* Бондарчук визначено періодизацію основних етапів історичного розвитку (VI ст. до н.е. – початок XXI ст.) й видозміни у

формуванні екстеріоризованого та інтеріоризованого ДІС. Відмічено вплив екстеріоризованого ДІС на формування інтеріоризованого ДІС, витоки якого прослідковано у лікарнях та дошкільних закладах і поширення у кін. ХІХ – на поч. ХХІ ст. у торгових центрах та інших поліфункціональних громадських закладах.

У *четвертому висновку* виділено типи ДІС: відпочинково-розважальне (у транспортно-обслуговуючих закладах, у закладах дозвілля, торгівлі та харчування), освітньо-виховне (у культурно-видовищних, культових, дошкільних та навчальних закладах) та діагностично-лікувальне (у закладах соціального захисту населення та в оздоровчо-відпочинкових закладах). Авторкою визначено зумовленість типологічної диференціації ДІС інтеграційними процесами ДІС із громадським закладом, що відбуваються на рівні структури (інтеграція приєднання), на рівні функціонально-структурної єдності (інтеграція рівноцінного співіснування), на рівні взаємодії структури, функцій та змісту (інтеграція «поглинання»).

У *п'ятому висновку авторка* прослідкувала типологічну залежність спеціалізованого ДІС та ігрових потреб дітей від функцій ігор (розважальної та масової комунікативної, групової комунікативної, самореалізації, соціокультурної, діагностично-терапевтичної).

У *шостому висновку* з'ясовано визначні фактори впливу на формотворення об'ємно-просторової структури ДІС, виявлено вплив ситуативного принципу проектування ДІС на організацію активних, пасивних та допоміжних зон, виділено способи розташування функціональних зон, котрі увиразнюють рівні складності для дітей різного віку за рахунок ярусності.

У *сьомому висновку* вказується, що процес проектування ДІС може бути моноваріантним та варіантним, що використання немеханічного, механічного, дистанційно-керованого та комп'ютерного ігрового обладнання впливає на формування предметного, безпредметного та комбінованого ДІС. Перехід на рівні – інтеграцію рівноцінного співіснування та інтеграцію «поглинання» – зумовлює конструктивне, технічне ускладнення ігрового обладнання та його наближення до функцій громадського закладу.

У *восьмому висновку* виявлено матеріали об'ємно-просторових конструкцій об'єктів ДІС, визначено вплив вікових та фізичних особливостей дитини на диференціацію обладнання, на забезпечення психоемоційного комфорту, мікроклімату, ступеня групових взаємодій, норм гігієни та безпеки у кожному типі ДІС.

У *дев'ятому висновку* встановлено, що архітектурно-дизайнерська структура ДІС базується на комплексі провідних факторів композиційного формоутворення, на особливостях дизайну обладнання та його місця у громадському інтер'єрі, на розташуванні ігрових зон. Виявлено вплив потреб дітей, функцій та видів ігор на формування концепцій створення ДІС (середовище-рух, середовище-пригода, середовище-пізнання). Окреслено

прийоми створення художньо-образних рішень (імітації, театралізації, гіперболізації). Виділено два способи формування художньо-образних рішень

У *десятому висновку* йдеться про створення структурно-логічної моделі формування ДІС, яка відображає вплив інтеграційних процесів на створення ДІС та перспективи його проектування. Визначено вплив природно-кліматичного, соціально-економічного, локалізаційно-часового та функціонально-типологічного факторів на інтеграцію ДІС та громадського закладу.

У *одинадцятomu висновку* сформульовано основні принципи системної організації ДІС у поліфункціональних закладах громадського призначення: адресності, ситуативності, концептуальності – та дано їх розгорнуту характеристику.

У *дванадцятomu висновку* констатується, що подальші дослідження доцільно вести у напрямку створення універсального ігрового середовища для дітей та дорослих, використання інноваційних технологій при проектуванні такого середовища.

Зроблені у дисертації висновки є обґрунтованими, вони охоплюють наукові положення роботи, що є новим вкладом у теорію мистецтвознавства та практику проектування ДІС. Аналіз роботи дає підстави вважати, що вона має важливе значення для науки і практики. Як можливі конкретні шляхи використання результатів досліджень Бондарчук слід назвати окремі положення та наведені професійні рекомендації з формоутворення ДІС

Практична цінність результатів роботи. Практичну цінність роботи представляє зібрана методологічна база, яку можна використовувати для подальших досліджень у галузі мистецтвознавства з дизайну та ефективного використання зарубіжного досвіду у проектно-художній практиці українських дизайнерів. Робота проведена під час написання дисертації є дуже важливою для створення проектів дизайну ДІС, так як звертає увагу розробника на особливості впливу усвідомлення особливостей проектування ДІС на проектне рішення.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи достатньо повно опубліковані в 16 наукових працях, у тому числі 6 статтях у фахових виданнях, затверджених ВАК України з індексом цитування, 1 – у науковому зарубіжному виданні. За результатами дослідження видано навчальний посібник «Основи дизайн-проектування дитячого простору» у складі авторського колективу.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація є закінченою науковою працею, що викладена на 205 сторінках і складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних першоджерел із 231 найменувань і 105 сторінок додатків.

У *вступі* подана загальна характеристика роботи, обґрунтована актуальність теми, визначені об'єкт і предмет дослідження, визначені новизна і

практичне значення одержаних результатів, а також наведені данні щодо апробації результатів.

У першому розділі проаналізовано джерела і стан наукової розробки теми та окреслено основні методи, які використовувалися у процесі проведеного дослідження.

В результаті проведеного огляду було зазначено, що в сучасному українському мистецтвознавстві немає наукової праці, котра б розглядала сучасний зарубіжний досвід проектування ДІС, як важливий об'єкт дизайну, гідний глибокого вивчення та наслідування. Зустрічаються лише окремі, розрізнені відомості, які не знаходять системного вивчення та засвоєння з метою їх використання в діяльності сучасних українських дизайнерів, скерованих на активну творчу працю.

Виконано загальну характеристику існуючих методів. Використання порівняльно-історичного методу дослідження розкрило еволюційні перетворення ДІС. Метод вимірювання та візуального спостереження дозволив виявити морфологічні характеристики об'єктів ДІС. Метод типологічного аналізу у дисертаційній роботі застосований під час формування типологічних груп ДІС, класифікації ігрових об'єктів та виявлення факторів впливу на їх формування.

Визначено термінологічний апарат дослідження. В основі теоретичних положень, запропонованих автором дисертаційної роботи, лежать визначення, споріднені з наступним: «Середовище життєдіяльності людини – сукупність предметів, процесів, природних та техногенних чинників у певному просторі, що визначають умови та особливості життєдіяльності людини» (словник «Дизайн і ергономіка» 2009 року авторів Свірко В., Ашерова А., Бойчука О., Голобородько М. та інших). У контексті даної роботи це необхідно обумовити відразу, щоб виключити трактування за авторами, таким як, наприклад, Безродному П., що в словнику 2008 року вказує на «духовне оточення». У даній роботі мова йде про матеріальні об'єкти при визначенні ДІС. В рамках середовищного підходу обґрунтовано дефініції «ігрове середовище» та «ігровий простір», «інтеріоризоване дитяче ігрове середовище» та «екстеріоризоване дитяче ігрове середовище» як категорій проектування ДІС. Були введені поняття ландшафтно-архітектурного ДІС, громадського ДІС та житлового ДІС.

Перший розділ дисертації є теоретико-методологічним підґрунтям суті авторського підходу до вибору та методики аналізу проблеми, що досліджується.

В другому розділі розкрито еволюція, типологія та інтеграція ДІС у формуванні громадських закладів.

Виділено (з допомогою порівняльно-історичного аналізу розвитку формотворення ДІС у складі громадських закладів різних країн) два види організації ДІС: 1) організація екстеріоризованого ДІС (VI ст. до н. е. – XVI

ст.), орієнтована на зовнішнє міське середовище (Греція, Італія, Франція, Україна, Росія); 2) організація інтеріоризованого ДІС (XVIII ст. – поч. ХХІ ст.), що передбачає орієнтацію на внутрішнє середовище (СРСР, Японія, США, країни Європи). Перші спеціалізовані інтеріоризовані ДІС були організовані у лікарнях, закладах освіти та дитячих садках-школах (XVIII – поч. ХІХ ст.). Масова організація загальнодоступних спеціалізованих ДІС (поч. з 1880-х рр.), відбулась у США, а згодом і у Європі, Росії та Австралії. Автором визначено, що у кінці ХІХ – на початку ХХІ ст. набуває поширення інтеріоризований тип ДІС в різноманітних громадських закладах. Визначено причини такого розвитку ДІС: інтенсифікація громадського життя, комерціалізація відносин та нові вимоги сучасного суспільства.

Авторка сформувала типологію ДІС, яка базується на інтеграції ДІС із середовищем дошкільних, навчальних, культових, оздоровчо-відпочинкових, культурно-видовищних, транспортно-обслуговуючих закладів, закладів торгівлі, громадського харчування, дозвілля та соціального захисту населення. Поява спеціалізованого ДІС викликана спрямованістю від мікропростору (ігрового / середовища, організованого дітьми) до макро- та мегапростору (ігрового середовища, організованого дорослими). Спеціалізоване ДІС Бондарчук поділяє на екстеріоризоване ДІС та інтеріоризоване ДІС. Типи інтеріоризованого громадського ДІС визначаються типами закладів громадського призначення, потребами дітей та функціями ігор. Виявлено, що інтеграція ДІС із громадським закладом формується природно-кліматичним, соціально-економічним, локалізаційно-часовим та функціонально-типологічним факторами.

Авторкою виділено такі типи ДІС: освітньо-виховне (у культурно-видовищних, культових, дошкільних та навчальних закладах), відпочинково-розважальне (у транспортно-обслуговуючих закладах, у закладах дозвілля, торгівлі та громадського харчування) та діагностично-лікувальне (у закладах соціального захисту населення та в оздоровчо-відпочинкових закладах).

Бондарчук визначено діяльність, характерну для трьох вікових груп, що вимагають різні види ДІС.

Визначено основні функції ДІС, формуючи передумови типологічної диференціації ДІС: розважальна, комунікативна, самореалізація, соціокультурна, діагностично-терапевтична.

Авторкою класифіковано та охарактеризовано рівні інтеграції ДІС: інтеграція приєднання, інтеграція рівноцінного співіснування та інтеграція «поглинання».

Бондарчук визначено причини вищевказаної типології форм ДІС на даному етапі розвитку суспільства.

У *третьому розділі* розглянуто конструктивно-технологічні особливості організації системи «дитина – ДІС – громадський заклад», визначено композиційно-естетичні та ергономічні аспекти формування ДІС, принципи

організації об'ємно-просторової структури ДІС у системі громадського закладу, розроблено структурно-логічну модель проектування ДІС засобами дизайну.

Авторкою виділено головні фактори, що впливають на об'ємно-просторову структуру ДІС: площа та архітектоніка громадського закладу, спосіб розташування функціональних зон.

Бондарчук описано ситуативний принцип проектування, який визначає організацію активної зони, пасивної зони та допоміжних зон. Вказано, що на рівні інтеграції «поглинання» відбувається об'єднання активної та пасивної зон з метою створення єдиного активного та пізнавального середовища. Авторкою вказано фактори, котрі формують предметний, безпредметний, комбінований ДІС.

Рівні складності для дітей різного віку при проектуванні ДІС визначаються способами зонування.

Авторкою виділено такі види обладнання в дитячих зонах та ігрових комплексах інтеріоризованого ДІС: немеханічне обладнання; механічне обладнання; дистанційно-кероване обладнання; комп'ютерне обладнання. визначено, що поєднання металу, дерева та полімерних матеріалів визначає особливості об'ємно-просторових конструкцій відпочинково-розважального та освітньо-виховного ДІС.

Бондарчук розкрито основні ергономічні засади під час проектування ДІС. Принцип адресності розкриває відповідність обладнання антропометричним вимогам та ігровим взаємодіям дітей та дорослих. Для усіх типів ДІС характерним є забезпечення психоемоційного комфорту, норм гігієни та безпеки, відповідність мікроклімату, врахування ступеня групових взаємодій.

Композиційне рішення визначається особливостями розташування ДІС у громадському закладі, розташуванням ігрових зон та обладнання ДІС. Виділення пристінного, центрального та боксового розташування ДІС на рівнях інтеграції приєднання та інтеграції рівноцінного співіснування визначає організацію рухових потоків відвідувачів. Розміщення у громадському закладі визначає розосереджене та локальне розташування ігрових зон ДІС. Рівень інтеграції «поглинання» сприяє суміщенню ігрових зон. Централізоване розташування ігрового обладнання сприяє виділенню змістового акценту. Композиційні осі, масштаби, геометричний вид форми, пропорції, ритм, доміанти форми, кольору, світла та фон визначають структуру ДІС.

Функції, види ігор та потреби дітей визначають види концепцій створення ДІС: середовище-рух, середовище-пригода, середовище-пізнання. Смісловий аспект проектного образу впливає на проектні прийоми створення художньо-образних рішень: імітації, театралізації, гіперболізації.

Авторкою розроблено модель проектування ДІС, що визначається рівнями інтеграції. Ступінь взаємопроникнення ігрової та громадської

складових на рівні структури (інтеграція приєднання), функції (інтеграція рівноцінного співіснування) та змісту (інтеграція «поглинання») викликає зміни у ДІС через ускладнення обладнання, розширення функціональних можливостей, образу і стилістичну відповідність. Передумови для інтеграції формують природно-кліматичний, соціально-економічний, локалізаційно-часовий та функціонально-типологічний фактори.

До принципів проектування ДІС в закладах громадського призначення авторка відносить принципи адресності, ситуативності та концептуальності. Принцип адресності відображає врахування ігрових потреб дітей різного віку, фізичних можливостей здорових та хворих дітей у ДІС на різних рівнях інтеграції. Принцип ситуативності ДІС визначає об'ємно-просторову структуру з кожним рівнем інтеграції, ігрове обладнання та ігрове наповнення ДІС. Принцип концептуальності відображає змістову складову середовища, визначаючи естетичний аспект проектування.

Створення «безбар'єрного» ДІС для дітей та дорослих, ускладнення внутрішньої структури ДІС під час моделювання ігрових ситуацій, втілення концепції/ середовища-руху, середовища-пригоди та середовища-пізнання окреслюють універсальність ДІС.

У додатку представлено ілюстративний матеріал, що відображає дизайн ДІС, який описано в дисертаційній роботі.

Звертає на себе увагу прагнення автора підтвердити та проілюструвати теоретичні та практичні положення яскравими прикладами.

Зауваження по змісту й оформленню дисертаційної роботи.

1. Наукова новизна. Пункт 8 в авторефераті не описаний, при тому, що основний текст дисертаційної роботи разом з Додатками має обсяг 205с.

2. Автореферат, С.4. Особистий Внесок здобувача. Необхідно було вказати за публікаціями №8 і №12 в списку літератури, яку наукову роботу в даних дослідженнях зробив саме здобувач.

3. Загальні висновки треба було вкоротити. Прибрати речення, що мають характер анотацій (приклад – п.5 перші два речення), конкретизувати і зменшити обсяги другорядних слів (п.4), більш продумано написати висновки, що мають повтори великих обсягів словосполучень (п.4, останні три рядки і п. 10, останнє речення).

4. Автореферат. Ніде не вказано в списку літератури, що збірники «Вісник ХДАДМ» та «Теорія і практика дизайну» мають індекс цитування РІНЦ, а British Journal of Sciens, Education and Culture внесено в Databases Scopus.

5. Незрозуміло, навіщо ще в другому розділі без достатнього обґрунтування перелічуються три основні принципи проектування ДІС в закладах громадського призначення, визначених авторки. Вони повинні слідувати за їх логічним розкриттям в третьому розділі дисертаційної роботи.

6. Авторки розробила дипломний проект на дану тему дослідження.

Необхідно було по ньому отримати Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір і представити його в Додатках, що підкреслило б вагомість можливості практичного впровадження даної роботи.

7. 4. У роботі мають місце зауваження стилістичного характеру, описки, неточності тощо, наприклад, С. 10 автореферату: «середовища ДІС», С.217 додатків: рис.А.2.2. 1883 р. та ін.

Але ці зауваження не впливають на високий науковий рівень роботи. Бондарчук Ю. С. володіє мистецтвознавчим матеріалом, який викладено аргументовано в логічній послідовності сучасною українською мовою. Робота добре оформлена на комп'ютері і містить якісно виконані ілюстрації. Ілюстративний додаток несе в собі наукову новизну. В цілому дисертаційна робота вирізняється оригінальністю, необхідним науковим рівнем і новизною, логічною обґрунтованістю. Зміст автореферату узгоджується зі змістом дисертації за розділами. Робота відповідає спеціальності 17.00.17 – Дизайн.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України. В цілому дисертаційна робота БОНДАРЧУК Юлії Сергіївни «Принципи проектування дитячого / ігрового середовища в закладах громадського призначення» становить завершену наукову роботу, яка містить нові теоретичні положення. В ній отримані нові науково обґрунтовані результати в дизайну, що забезпечують розв'язання значної задачі.

Враховуючи викладене вище вважаю, що дисертаційна робота «Принципи проектування дитячого ігрового середовища в закладах громадського призначення» є закінченою науковою працею, яка в повній мірі відповідає вимогам «Положення про порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» МОН України щодо наукової новизни і практичного значення, вірогідності та обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій, а її авторка БОНДАРЧУК Юлія Сергіївна заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.07 – Дизайн.

Офіційний опонент:

Професор кафедри дизайну інтер'єру
Національного авіаційного університету,
доктор мистецтвознавства, професор

I. О. КУЗНЕЦОВА

Кузнецова І.О.
а о в і д ч у ю
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

І. О. Кузнецова